

<https://doi.org/10.62837/2024.8.84>

GÜLŞƏN ŞAMXALOVA
AYNUR İBRAHİMOVA
ZEYNƏB ƏSGƏROVA
Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut
Polad Həşimov, 18
zeynabasgarova1965@gmail.com

RESEPTIV BACARIQLARDA INPUT AND OUTPUT ANLAYIŞININ DILIN INKIŞAFINA TƏSİR

Xülasə

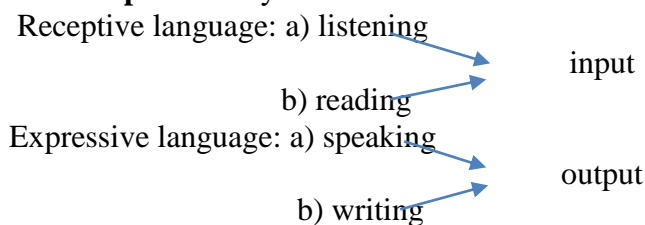
İnput və output prosesi ikinci dilin mənimsənilməsinin əvəzsiz hissəsidir. Səbəb odur ki, tələbələr sinifdə və real dünyada başa düşülən nəticələr əldə etmək üçün lüğət, sıralama, qrammatika qaydaları və tələffüz bacarıqları kimi müvafiq linqvistik bilikləri mənimsəməlidirlər. Xüsusilə desək, ikinci dilin mənimsənilməsi prosesində input və output-un hər ikisi həyati əhəmiyyət kəsb etsə də, input və output üçün ilkin şərtədir və onun rolunu qiymətləndirmək olmaz. Bu yazı nitq və yazı dərslərində input and output-un müsbət və mənfi təsirlərini göstərmək məqsədi daşıyır. Bundan əlavə, bu məqalə həm də bəzi dərin tədris ilhamını təmin edəcək ki, müəllimlər öz tədris prosesində müvafiq tədris metodlarını seçmək, tələbələrə bilikləri mənimsəməyə və fikirlərini səmərəli şəkildə ifadə etməyə kömək etsinlər.

Dil tədqiqatçıları ingilis dilinin inkişafında iki əsas öyrənilmə metodunu önə çəkirlər:

Receptive language Expressive language *Receptive language* (yəni qəbuledici dil), özümüz heç bir şey əlavə etməyi gözləmədən başqalarından aldığımız dildir.

Açar sözlər: giriş, çıxış, ikinci dilin mənimsənilməsi, tədris metodları. mücərrəd

Expressive language (yəni ifadəli dil) necə cavab verməyi bilən hissədir. Bu, öyrəninin əslində hasilə gətirdiyi dildir - onların ifadə etdiyi şifahi və yazılı sözlərdən ibarət olan dildir. Receptive language yəni qəbuledici dil özlüyündə iki sahəni listening and reading, dinləmə və oxunu birləşdirir ki bunu da dil araşdırılmasında **input** kimi qəbul edirlər. Expressive language yəni ifadəli dil isə iki sahəni speaking and writing, danışma və yazını özündə birləşdirir ki, bunu da dil tədqiqatında **output** kimi öyrənirlər.

Bu, input/output və qəbuledici/ıfadəli dil tərəfindən təşkil edilmiş dörd ingilis dilinin inkişaf sahəsini (dinləmə, danışma, oxuma, yazma) müəyyən edən mini sxemdir. Bu əyani material ESL mütəxəssisləri, peşəkar inkişaf seminarının aparıcıları, ilkin hazırlıq müəllimləri və ya dil öyrənmə sahəsində çalışan hər kəs üçün faydalı olardı. Bu qrafik ingilis dilinin inkişafına yönəldilsə də, eyni prinsiplər istənilən dilin mənimsənilməsi üçün tətbiq olunur. Input and output dil öyrənilməsində vacib amillərdir. Daxiletmə dinləmə və ya oxuma vasitəsilə öyrənənlərin məruz qaldığı dilə aiddir və uğurlu dil əldə etmək üçün vacib hesab olunur. Bu output-dur. (1, <https://www.welcheducation.com/post/input-output-in-language-development>) ESL icmasındakı bəzi görkəmli səslər dil inkişafının dörd sahəsinə istinad etmək üçün SWiRLing terminindən qısaltma kimi istifadə etməyə başladılar:

S -Speaking W -Writing I -Interaction R -Reading L- Listening

Akronimdəki orta hərf "i" həm *input* həm də *output* tələb edən istənilən ESL sinfinin vacib komponenti olan qarşılıqlı əlaqəyə istinaddır. Qısaltma *input/output* əsasında təşkil edilməsə də, dördünün də mövcud olması dil inkişafında hər iki aspektə - *input* və *output*-a ehtiyacın başqa bir işarəsidir. Input və output ümumiyyətlə ikinci dilin mənimsənilməsi haqqında danışarkən istifadə olunan terminlər olsa da, eyni anlayışlar birinci dilin mənimsənilməsi diskurslarında da mövcuddur. Uşağın ilk dilini öyrənməsi haqqında danışarkən biz tez-tez reseptiv dil və ifadəli dil terminlərini görürük. Qəbuledici dil, özümüz heç bir şey istehsal etməyi gözləmədən başqalarından aldığımız dildir. Bu, analarımızın və ya atalarımızın və ya digər ailə üzvlərinin bizimlə və bir-birimizlə danışmasını dinləyərkən baş verir. Biz onların yaratdığı səs axınını eşidirik, hansı səslərin öz ana dilimizdən ibarət olduğunu (və buna görə də bizim diqqət yetirməli olduğumuz səslərdir) daxililəşdirir və nəticədə söz sərhədlərini, sintaksisi və s. kəşf edirik. Birinci dili öyrənən uşaqlarda olduğu kimi, biz ikinci dil öyrənənlərin ifadəli dildən daha yüksək qəbuledici dilə malik olmasını gözləyirik. Bu fenomen bir şagirdin "Mən deyə biləcəyimdən daha çox başa düşə bilərəm" dediyini eşitdiyiniz zaman nümunə göstərilir. İfadəli dil necə cavab verməyi bilən hissədir. Bu, öyrənənin əslində istehsal etdiyi dildir - onların ifadə etdiyi şifahi və yazılı sözlər. Qəbuledici və ifadəli dil haqqında məlumatlı olmaq təkcə ingilis dili öyrənən müəllimlər üçün deyil, həm də erkən uşaqlıq və ya ibtidai siniflərdə işləyən hər bir müəllim üçün faydalıdır. O, həmçinin kampus nitq dili patoloqu ilə daha bilikli danışmağa imkan verən əlavə üstünlüklərə malikdir. (1, <https://www.welcheducation.com/post/input-output-in-language-development>) Aşağıda dil inkişafının bu dörd sahəsinin input/output və məhsuldar/ıfadəli dil anlayışları ilə necə uyğunlaşdığını qrafik şəkildə izah etməyə kömək edən vizual təqdim olunur. Yüklənə bilən yüksək keyfiyyətli Bunu giriş, çıxış, qəbuledici dil, ifadəli dil və ya SWiRLing adlandırdığımızdan asılı olmayaraq, nəticə budur: dil öyrənənlər bəzən ətrafdakı dili sakitcə qəbul edəcəklər, bəzən də onu şifahi və ya dil vasitəsilə yaradacaqlar. yazılı söz. Müəllim olaraq bizim işimiz hər gün hər dərstdə və mümkün

olan ən interaktiv şəkildə bütün bunları və daha çoxunu etmək imkanlarını asanlaşdırmaqdır.

Input, Interaction and Output Bir-biri ilə sıx əlaqəli bu üç amilin, yəni Input, Interaction və Output-un rolu ikinci dil (L2) öyrənilməsi zamanı tədrisən qəbul edilmişdir. İndi geniş şəkildə qəbul edilir ki, *input* dilin mənimsənilməsi üçün ən vacib amillərdən biridir. Əlavə olaraq *input*-un L2-nin öyrənilməsi prosesində qarşılıqlı əlaqənin həlledici rol oynadığı da qəbul edilir. *Output* – isə avtomatik nəticədir, dəqiq desək, L2-nin öyrənilməsində bir pedaqoji məqsəddir. Beləliklə, *Input, Interaction* və *Output* hər üç element L2-nin əldə edilməsində vacib birləşmə elementləridir. Ancaq illərdir ki, onların rolu ilə bağlı mübahisələr gedir.

Input: Dil öyrənmə prosesində *input* öyrənənin məruz qaldığı dil məlumatıdır. Bunun üçün ümumiyyətlə qəbul edilir ikinci dilin mənimsənilməsi üçün iki ilkin şərt olmalıdır: öyrənənlər üçün *input* mövcud L2 və bir sıra L2 məlumatlarının necə emal edildiyini nəzərə almaq üçün daxili mexanizmdir. *Input* məsələsinə doğru ümumiyyətlə ikinci dil əldə etmək üçün üç baxış var: davranışçı, mentalist və interaksionist baxış; bunların hər biri izahatda fərqli vurğulanır. Davranışçı baxış dilin öyrənilməsinə ekoloji cəhətdən müəyyən edilmiş, xaricdən stimullar tərəfindən idarə olunan kimi yanaşır. Bunun əksinə olaraq mentalist nəzəriyyələr dil öyrənənlərin "black box" əhəmiyyətini xüsusi vurğulayır.. Onlar iddia edirlər ki, öyrənənlərin beyinləri dili öyrənmək üçün xüsusi təchiz olunub və lazım olan hər şey mənimsəməni tətikləmək üçün qəbul etməyə minimal məruz qalmaqdadır.(2, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083691.pdf>)

İnteraksionist nəzəriyyələr bunu qəbul edir həm *input*, həm də *internal language* (daxili dil) prosesinin əhəmiyyəti, linqvistik mühitin birgə töhfəsini və sonra müzakirə ediləcək qarşılıqlı fəaliyyətlərdə öyrənənlərin daxili mexanizmini vurğulayır. Bir çox dil tədqiqatçıları, o cümlədən, Kraşen, Long, Sueyn və s. kimi alimlər ingilis dilinin inkişafında əsas və mühüm rol oynayan *input* və *output* məfhumlarına öz tədqiqatlarında xüsusi yer ayırmışlar.1980-ci illərin əvvəllərində amerikalı dilçi Stiven Kraşen izah etdi ki, dil sonsuz təkrarlar vasitəsilə öyrənilə bilməz, əksinə, daxili amillər nəticəsində öyrənilə bilər, belə ki, dil linqvistik xüsusiyyətlərin zehni qavramasında öyrənənlərin qəbul etdiyi *input*-a əsaslanır. Kraşen (1989) bunu təsdiq etdi dil öyrənilməsinin baş verməsi üçün *input* mümkün qədər hərtərəfli olmalıdır. O, məlumat kimi təyin etdiyi bu başa düşülən *input*-u *comprehensible input* adlandırdı ki, öyrənənlər artıq növbəti səviyyədə yüksəldiklərini bilirlər və öyrənənlər, onların *affektiv filtri* aşağı salındıqda, rahat şəraitdə L2-yə məruz qalmalıdırlar. Kraşenin dediyi kimi, buna görə də dil öyrənmənin ən yaxşı üsulları "*comprehensible input*" (anlaşılan girişi) təmin edən üsullardır, aşağı narahatlıq vəziyyətlərində, tələbələrin həqiqətən eşitmək istədikləri mesajları ehtiva edir. Bu üsullar sizi ikinci dildə erkən danışmağa məcbur etmir. lakin tələbələrə "hazır" olduqları halda danışmağa icazə verir ki, təkmilləşmək məcburiyyət yolu ilə deyil, kommunikativ və başa düşülən məlumatların verilməsi ilə

və danışıq tənzimləmələri baş verir. Bu input; amma ki, hər hansı L2 girişində daha az dil təlimatı təqdim etmək üçün təxmini olaraq tənzimlənir və şüurlu-açıq-öyrənmə üçün yalnız xüsusi dil xüsusiyyətləri seçilir. Buna görə də, təqribən köklənmiş input SLA-ya kömək edir. Kraşenin də iddia etdiyi kimi, şüurlu öyrənmə ilə birləşdirildikdə yüksək köklənmiş *input* L2 tələbələrinin səriştəsini artırır.(2, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083691.pdf>)

Kraşen modeli həm də dil aspektlərinin müxtəlif formaları kimi comprehensible input-un fəaliyyət göstərməsinə böyük əhəmiyyət verir. (3, 34) Kraşenin daxiletmənin effektivliyi ilə bağlı təkliflərinə əlavə olaraq o bildirir ki, “qeyri-kafi kəmiyyət” input olması” və ya “Girişin uyğun olmayan keyfiyyəti” hər ikisi fosilləşmənin mümkün səbəbləri kimi sayılır. Beləliklə, Kraşenin SLA modelindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, SLA-nı asanlaşdırmaq üçün input təkrar xarakterli olmamalıdır. Nəhayət, Kraşenin SLA nəzəriyyəsi iddia edir ki, daimi giriş və dil girişinə müntəzəm məruz qalma SLA-nı yalnız aşağı affektiv filtrə malik L2 tələbələri tərəfindən başa düşüldükdə asanlaşdırılmalıdır bu və ya digər şəkildə öyrənmələrin səviyyəsinə və ya ondan yuxarıya dəyişdirilmiş, eləcə də müxtəlif dil formaları ilə zənginləşdirilmişdir.(4, 56)

The Input-Interaction-Output Model (Gass)

Kraşenin fərziyyəsinə əlavə olaraq, başa düşülən girişin roluna toxunan başqa bir model, “SLA-da girişin rolu ilə bağlı müzakirə ediləcək başqa bir nəzəriyyə Karolun Müstəqil İnduksiya Nəzəriyyəsidir. Bu nəzəriyyə input-un təhlil üçün necə işləndiyini təsvir edir. Karolun fikrincə, SLA-da linqvistik xüsusiyyətlərin işlənməsi üçün giriş vasitəsilə inteqrasiyanı təmin etmək lazımdır. Əsasən, bu nəzəriyyə “dilçilik sahəsinin bir zəncirdən ibarət olduğunu” iddia edir, ən aşağı səviyyə fiziki stimullarla, ən yüksək səviyyə konseptual ilə qarşılıqlı əlaqədə olan təqdimatlardır” (6, 78). Əslində, Karol iki fərqli olduğunu iddia edir, lakin bu alt nəzəriyyələrin hər ikisi kimi SLA mexanizmini izah etmək üçün giriş qaydası ilə əlaqəli alt nəzəriyyələr daxiletmə qaydasını birləşdirir. Birincisi, 1) “qəbuletmə nəzəriyyəsi, yəni girişin sistemə necə daxil olması” nitq signalı (aşağıdan yuxarı) və ya konseptual sistemdən (yuxarıdan aşağı)”

2) “öyrənmə nəzəriyyəsi, yəni öyrənmə problemlərini həll etmək üçün yeni məlumatlar necə yaradılır” adlanır. Kraşen, input fərziyyəsi bir vaxtlar ikinci dilin mənimsənilməsinə güclü təsir göstərən mühüm fiqur idi. Onun fikrincə input fərziyyəsi, SLA (ikinci dilin mənimsənilməsi) şagird “i+1” (yəni öyrənmənin dillərəarası hazırkı vəziyyətindən bir az daha inkişaf etmişlər) səviyyəsində olan qrammatik formaları ehtiva edən daxiletməni başa düşdüyü zaman baş verir. O, doğru səviyyədə olduğunu irəli sürür və input avtomatik əldə edilir. Həmsöhbətlər ünsiyyətdə özlərini başa düşməyə müvəffəq olduqda input avtomatik olaraq əldə edilir. Tədqiqatın inkişafı və alınması həmçinin SLA-da girişin təsirinə diqqət yetirən ən əhəmiyyətli nəzəriyyələrə də işıq salır. Tələbələr və dilçilər bu L2 nəzəriyyələrini qəbul etməli və onlardan biri kimi istifadə etməlidirlər, bu öyrənmə prosesinə kömək

etmək üçün giriş mənbəyidir. Əslində, girişin rolu SLA-da tədqiqat inkişafı üçün əsas hipotezi təmin etməkdir. “Məsələn, Kraşen çoxdan iddia edirdi ki, “anlaşılan giriş” effektiv SLA üçün mühüm və kifayətdir. O, dil girişini münasibətdə mənada başa düşülmək üçün öyrənənlərin hazırkı dil biliklərindən fərqli olan L2-nin müxtəlif dilçilik formalarını təyin etdi. Bu fikrə qədər, Kraşenin Giriş Fərziyyəsindən nəticə çıxarmaq və ümumiləşdirmək olar ki, dil input-u SLA üçün çox vacibdir.” (7, 51) Başqa sözlə, növündən asılı olmayaraq, SLA üçün input şübhəsiz tələb olunur. Müvafiq olaraq, ədəbiyyatda müxtəlif *input* növləri müzakirə olunur, o cümlədən *modified input, internationally modified input, and modified output, comprehended input and incomprehensible input* (dəyişdirilmiş giriş, beynəlxalq səviyyədə dəyişdirilmiş giriş və dəyişdirilmiş çıxış, başa düşülən giriş və anlaşılmaz giriş); bütün bunlar SLA üçün başa düşülən giriş tərifinə uyğun gəlir. Əslində, Kraşeni dəstəkləmək üçün müxtəlif tədqiqatlar aparılsa da giriş fərziyyəsi əksər tədqiqatlar SLA-da onun başa düşülən əhəmiyyətli rolunu vurğulayır.

RESUME

G. Shamkhalova,
A. İbrahimova,
Z. Asgarova

“The impact of the concept of Input and Output on respective skills on language development” Keywords: **input, output, second language acquisition, teaching methods**

The process of input and output is an indispensable part of second language acquisition. The reason is that learners need to master relevant linguistic knowledge, such as vocabulary, collocation, grammar rules and pronunciation skills, so as to make comprehensible output in the class and the real world. To be specifically, although input and output are both of vital importance in the process of second language acquisition, input is a prerequisite for output and its role cannot be underestimated. This paper aims to illustrate the positive and negative effects of input and output in speaking and writing classes. In addition, this paper will also provide some in-depth teaching inspiration, so that teachers can be targeted on choosing appropriate teaching methods in their teaching process, to help students absorb knowledge and express their ideas effectively.

Резюме

Г.Шамхалова,
А.Ибрагимова,
З.Аскерова

«ВЛИЯНИЕ КОНЦЕПЦИИ ВВОДА И ВЫВОДА НА РЕЦЕПТИВНЫЕ НАВЫКИ И РАЗВИТИЕ РЕЧИ»

Ключевые слова: ввод, вывод, овладение вторым языком, методы обучения

Процесс ввода и вывода является неотъемлемой частью овладения вторым языком. Причина в том, что учащимся необходимо овладеть соответствующими лингвистическими знаниями, такими как словарный запас, словосочетание, грамматические правила и навыки произношения, чтобы обеспечить понятный результат в классе и в реальном мире. В частности, хотя ввод и вывод имеют жизненно важное значение в процессе овладения вторым языком, ввод является предпосылкой для вывода, и его роль нельзя недооценивать. Цель этой статьи – проиллюстрировать положительные и отрицательные эффекты ввода и вывода на уроках устной и письменной речи. Кроме того, этот документ также предоставит некоторую информацию для углубленного преподавания, чтобы учителя могли сосредоточиться на выборе подходящих методов обучения в своем учебном процессе, чтобы помочь учащимся усваивать знания и эффективно выражать свои идеи.

Ədəbiyyat:

1. <https://www.welcheducation.com/post/input-output-in-language-development>
2. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083691.pdf>
3. Krashen. S., *The input hypothesis: Issues and complications*, Longman, (1985)
4. Krashen. S., *We acquire vocabulary and spelling by reading: Additional evidence for the input hypothesis*. *Modern Language Journal*, 73(4)(1989), 440–464, <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.1989.tb05325.x5>. Long. M., *Input and second language acquisition theory*. In S. Gass, & C. Madden (Eds.), *Input in second language acquisition* (pp. 377–393). Newbury House, (1985)
6. Swain. M. *The output hypothesis: Theory and research*. In E. Heinkel (Ed.), *Handbook of research in second language teaching and learning* (pp. 471–483). Lawrence Erlbaum Associates, Inc, (2005)
7. Gass. S., *Input, interaction and second language production*, *Studies in Second Language Acquisition*, 16(3)(1994), 283–302, <https://doi.org/10.1017/s0272263100013097>

Rəyçi f.f.d. M.P.Əhmədova